

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Костроміної Г. М.

«Філософська концептуалізація соціального потенціалу знання

у векторі сталого розвитку суспільства»

представлену на здобуття наукового ступеня

кандидата філософських наук зі спеціальності

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

У контексті теорії сталого розвитку суспільства тема соціального потенціалу знання справді може вважатися сьогодні пріоритетною.

Дисертація Ганни Костроміної присвячена вельми актуальній проблемі – концептуалізації потенціалу зазначеного феномену задля можливості його свідомого використання не лише в теорії суспільного розвитку, а й у практичній діяльності з реалізації цього потенціалу на шляхах утвердження сталого розвитку сучасного соціуму.

Поняття «потенціал», незважаючи на його широке використання в спеціальній літературі, ще й досі залишається невизначеним і багатозначним. І саме тому заслуговує на увагу спроба дисертантки проаналізувати і концептуалізувати філософський зміст категорії соціального потенціалу знання, маючи на меті розкрити його приховані теоретичні та практичні можливості в реалізації перспективної стратегії сталого розвитку людства на початку XXI століття.

Обравши предметом осмислення соціальний потенціал наукового знання, Г. Костроміна розкриває не лише сутність і специфіку цього поняття, а й вектори його можливих актуалізацій у загальному руслі забезпечення сталого суспільного розвитку.

Актуальність теми дисертаційного дослідження розкрита всебічно та переконливо, починаючи від фіксації реальної суперечності між

технократичними і гуманістичними підходами у трактуванні природних, людських і суспільних ресурсів, пошуків оптимальної стратегії подальшого суспільного розвитку, переосмислення беконівської крилатої фрази «Знання – то сила», до сучасного філософського та наукового розуміння можливостей наукового знання, способів їх ефективної реалізації, шляхів інноваційного використання знань задля досягнення цілей сталого розвитку людства за умов глобалізації з її різноманітними викликами і небезпеками, важливості світоглядних орієнтирів, здатних забезпечити керованість соціальних змін у напрямі забезпечення сталого розвитку (стор. 14–15).

В дисертації проаналізовано досягнутий рівень осмислення соціальної природи наукового знання, що відзначається сьогодні чітко вираженою міждисциплінарністю. Йдеться про соціологію знання, соціальну, культурну й еволюційну епістемологію, філософію та методологію науки тощо.

Соціально-історичний потенціал наукового знання цілком доречно досліджується з погляду системи філософських категорій, а також у контексті нерозривного зв'язку між наукою та освітою. Залучено також поняття «технонаука», «соціальна інженерія», «інноваційний розвиток», які відображають практичну сторону потенціалу знання, перенесення акценту з теорії на реалізацію можливостей.

Можна погодитися з авторкою, що поняття соціального потенціалу знання репрезентує сумірну з категоріями соціальність, яка конститує їхній культурно-історичний зміст і водночас актуалізується, набувши категорійного статусу, через усвідомлену й активну діяльність суб'єкта соціальних перетворень у сфері освіти, науки й інженерії, запровадження новітніх наукомістких технологій, ефективного управління соціальними процесами, вдосконалення суспільних інституцій, перетворення теоретичного знання на інноваційні технології тощо.

Структура дисертації продумана та логічно послідовна. Вона дозволила розкрити як основні моменти обраної теми дослідження, так і суб'єктивні зацікавлення дисертантки в осмисленні місця, ролі та значення ключового поняття «соціальний потенціал знання» в загальній системі категорій новітньої соціальної філософії та філософії історії, що надає роботі цілісного та завершеного характеру.

Цілком очікувано перший розділ дисертації присвячено з'ясуванню теоретичних витоків і методологічних засад аналізу сутності та соціального потенціалу знання, визначенню ключових понять і перспективи їхнього застосування в подальшому дослідженні. Тут аналізуються зміни в епістемологічному дискурсі знання, специфіка сучасного розуміння його природи і потенціалу, пов'язана з виходом поза межі традиційного логіко-гносеологічного дослідження. Розкривається внесок у постановку та розв'язання проблеми таких нових напрямів, як соціологія знання (стор. 27–29) та соціальна епістемологія (стор. 29–42). На цьому ґрунті дисертантка намагається дати визначення поняття «соціальний потенціал знання», зводячи його до здатності людини, групи, соціуму до імплементації знання в суспільний розвиток (стор. 79). Заслуговує на увагу думка, що наявність потенціалу ще не означає його автоматичну реалізацію, що для цього потрібна діяльність відповідних інституцій, головними серед яких авторка вважає наукові, освітні, інноваційно-інженерні тощо.

Наступний розділ є логічним продовженням попереднього, тому що в ньому здійснюється філософська експлікація соціального потенціалу знання за допомогою відповідних категорій. Мова йде, зокрема, про кантівську концепцію, згідно з якою важливу роль у конституюванні знання відіграють апріорні форми мислення – категорії, що дозволять не лише підводити під загальні схеми різноманітні дані чуттєвого досвіду, а й синтезувати цей досвід у відповідних судженнях, які засвідчують активно-творчий характер отримання та вдосконалення знання. Для розуміння соціального потенціалу

знання, на думку Г. Костроміної, важливе значення має також філософія Гегеля, його наука логіки та вчення про мислення, форми упредметнення та відчуження, практичного втілення думки через логіку дій. Поняттєво-категоріальні структури соціального потенціалу знання знайшли своє відображення також у діалектичній логіці та різноманітних епістемологічних ученнях (класичних, некласичних і постнекласичних), які по-різному трактували роль і значення категорій у процесі становлення потенціалу знання. Наприклад, у постнекласичному дискурсі категорії постають формами культури та комунікації, метафізичними поняттями, які цікаві своїми лінгвістичними й аналітичними аспектами (стор. 130, 143).

У завершальному розділі дисертації досліджується процес актуалізації соціального потенціалу знання в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства. Йдеться, зокрема, про сфери науки, освіти, соціальної інженерії, де імплементація соціального потенціалу знання здійснюється через конструювання соціуму, генерування його сталого розвитку. Констатується тенденція до взаємозближення цих сфер, інтеграції науки, освіти й інженерної діяльності, взаємозалежності між інтелектуальним і соціально-економічним розвитком. Ідея сталого розвитку проблематична вже за самою своєю назвою і постає як діалектична суперечність сталості й мінливості.

Наукова новизна отриманих результатів полягає передусім у реконструкції головних тенденцій концептуалізації феномену соціального потенціалу знання, спробі визначення змісту цього важливого філософського поняття, виявленні шляхів і способів актуалізації задля забезпечення сталого розвитку людства на початку XXI століття.

Квінтесенцією дисертаційного дослідження можна вважати твердження про циклічний характер еволюції знання, формування його теоретичного потенціалу, вираженого в категорійних формах, і наступною практичною реалізацією в соціальних процесах і змінах. «Творчий

потенціал думки, – зазначає Ганна Костроміна, – актуалізується і реалізується саме в логіко-теоретичній формі наукового розуму...», бо саме таке мислення стає «генератором і каталізатором усвідомленого конструювання соціального розвитку...» (стор. 188).

Відзначаючи актуальність поданої до захисту дисертаційної роботи, її творчий, інноваційний характер, логічну послідовність викладу матеріалу, переконливість отриманих результатів, варто висловити також окремі *зауваження* та *побажання*.

1. Обґрунтовуючи актуальність аналізу соціального потенціалу наукового знання з погляду сучасної філософії суспільного розвитку, дисертантка слушно вказує на важливість урахування гуманістичної стратегії глобального цивілізаційного поступу, здатної подолати обмеження й недоліки суто технократичних підходів, але при цьому залишає без уваги підхід аксіологічний – чи не найважливіший у структурі постнекласичної парадигми знання, чітко сформульованої В. Стьопіним. У цьому зв'язку, можливо, варто було б також ґрунтовніше проаналізувати негативні сторони актуалізації соціального потенціалу знання в ситуації тотальної прагматизації та комерціалізації науки, звернувши увагу на її ціннісні, морально-етичні виміри, які стають особливо важливими в сучасних умовах інтенсивного розвитку постнекласичної науки та постмодерністського дискурсу, дотичного до новітньої методології.

2. Характеризуючи методологічні засади дисертаційного дослідження, Г. Костроміна робить акцент на традиційній методології, недооцінюючи новітню, наприклад, синергетичний підхід, який дозволяє розкрити спонтанні механізми реалізації соціального потенціалу знання. Методологічні можливості синергетики ґрунтуються на пізнанні складних, людиномірних, відкритих, здатних до саморозвитку систем, а саме таким є сучасне глобалізоване суспільство, в якому суб'єкти пізнання та практичної діяльності покликані сприяти актуалізації кращих варіантів

соціокультурного, гуманістичного, ціннісного потенціалу знання, здатного забезпечити сталий розвиток і цивілізаційний поступ.

3. У першому розділі дисертаційного дослідження теоретичні та методологічні основи могли би бути більш широко окреслені із врахуванням поліметодологічності дослідження феномену знання.

4. Авторці, на жаль, не вдалося уникнути окремих стилістичних помилок, які, проте, в авторефераті практично відсутні.

Проте, висловлені зауваження та побажання мають в основному рекомендаційний характер і не ставлять під сумнів актуальність теми, професійний рівень виконання роботи, а також новизну отриманих результатів і висновків, які можуть бути використані в подальшому висвітленні різних аспектів цієї проблематики.

Важливо підкреслити, що за проблематикою та змістом дисертація «Філософська концептуалізація соціального потенціалу знання у векторі сталого розвитку суспільства» відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Автором опубліковано 30 наукових праць, у тому числі 5 статей у фахових виданнях України, 1 стаття – в закордонному журналі. Головні тези дисертаційної роботи широко апробовані, про що свідчать 24 публікації в матеріалах наукових конференцій.

Текст автореферату ідентичний зі змістом дисертаційної роботи.

Висновок.

Подана до захисту дисертація – творче, завершене, самостійне дослідження актуальної теми. Отримані результати містять елементи наукової новизни, відзначаються теоретичною та практичною значущістю. Робота «Філософська концептуалізація соціального потенціалу знання у векторі сталого розвитку суспільства» відповідає «Порядку присудження наукових ступенів» (Постанова Кабінету Міністрів України № 567 від 24

липня 2013 р.), отже, Костроміна Ганна Михайлівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент:

Доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії, політології
та українознавства Київського
національного університету технологій
та дизайну

А. В. Сакун

